



# ורכב מאמינים

עלון שבועי מבית בני אמונים

## מאוצרות אמונים

## פניני אמן ותפלה בפרשה

### חיוב נשים בתפלת מוסף

"ונתנו איש כפר נפשו לה... זה יתנו כל העבר על הקדמים מחצית השקל" (ל יב-ג)

בזמן שביט המקדש היה קיים, היה כל איש מישראל מצוה לתת מחצית השקל. בכסף שהצטבר היו משתמשים לקניית קרבנות צבור, כגון קרבן התמיד, מוספי השבתות והמועדים ודברים נוספים הקשורים לעבודת הקרבנות (רמב"ם ספר המצות עשה קטא; שקלים ה א).

חובת תניית מחצית השקל נהגה באנשים ולא בנשים, שכן דרשו מהנאמר (שמות ל יב): "ונתנו איש כפר נפשו" - 'איש' ולא 'אשה' (רמב"ם שם א ז; רע"ב שקלים א א). מתוך כך דנו האחרונים האם נשים חייבות מעקר הדין בתפלת מוסף שנתקנה כנגד קרבנות המוספים הבאים מתרומת השקלים:

רבי עקיבא איגר נקט שגברים אינם חייבות בתפלת מוסף, משום שאינם חייבות במחצית השקל, ולכן לא היה להן חלק בקרבנות המוספים. ואולם בעל 'עמודי אור' סבר שפיון שבפעל קרבנות הצבור כפרו אף עליהן, אף הן חייבות בתפלת המוספים.

הנהגות רע"א או"ח קו; שו"ת 'עמודי אור' ז

### תפלת החוטא מתקבלת כקטרת

"ויאמר ה' אל משה קח לה סמים נטף ושחלת וחלבנה" (ל ד)

"וחלבנה" - בשם שריחו רע... ומנאה הכתוב בין סמני הקטרת. ללמדנו, שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגודת תעניותינו ותפלותינו את פושעי ישראל שיהיו נמנין עמנו" (רש"י, ע"פ פרייתות א ב).

דרש רבי משה שטיין רבה של סענדז'ורץ שברומניה: בשעה שאדם מישראל נגש להתפלל, כל תפל רוחו בחושבו שעקב חטאיו אין ראוי הוא שתתקבל תפלתו. אלא יקפיד לכלל עצמו בתוך כלל ישראל, ויבקש מהקדוש ברוך הוא שפיי שהחלבנה שריחה היה רע הצטרפה בכלל סממני הקטרת, כך גם תפלתו שתקבל בתוך שאר תפלות ישראל. יסוד זה נרמז בבקשתו של דוד המלך (תהלים קמא ב): "תכון תפילתי קטרת לפניך" - תעלה תפילתי לפניך כקטרת; כפי שהחלבנה זכתה לעלות לריח ניהוח עם יתר סממני הקטרת אף על פי שריחה רע, כך תפילתי תעלה לרצון בהצטרפה עם שאר תפלות כשרי ישראל.

באר משה

### העונה אמן עולה לגדלה

"כי תשא את ראש בני ישראל" (ל יב)

בגמרא (חלוץ פו א ע"פ רש"י שם ושי"ח חו"מ שפ"ב ב) הובא מעשה בצדוקי ספעד בביתו של רבי יהודה הנשיא, בימים ההם נהגו שאחד הסועדים מוציא את כל הנוכחים בברכת המזון, כאשר הם עונים אחריו אמן. בקש רבי למנוע מהצדוקי לענות אמן אחר המברך, וכיון שערפה של כל אמן הוא עשרה זהובים, הציע לצדוקי ארבעים זהובים, שכר ארבע האמונים הנענים אחר ברכות המזון. זאת כדי שישתלק מהסעודה טרם ברכת המזון, אלא שהצדוקי סרב לותר על זכות זו, ומשכך יצאה בת קול משמים ואמרה שאכן, כדאי לותר על ארבעים זהובים, כדי לזכות בשכר עניית אמן על ברכת המזון. בהמשך דברי הגמרא הובאה עדותו של רבי יצחק שחי שנים רבות לאחר מכן: "עדין ישנה לאותה משפחה [של הצדוקי] בין גדולי רומי, וקוראין אותה משפחת בר לויאנוס".

רמז לכך שהמקפיד על עניית אמן עולה לגדלה דרשו בעלי התוספות מפסוק זה: "תשא" - ראשי תבות: 'תשמור שם א-דני'. כלומר, אם תכון כהלכה בהכירך את שם ה' בשעת התפלה ובאמירת הברכה ותקפיד לענות אמן אחר כל ברכה [שהיא בגימטריה שני שמות הקדש - הוי"ה ואדנות], אזי תזכה להיות "ראש בני ישראל".

תוספות השלם

### משמעות השעה בתפלותינו

"רגע אחד אעלה בקרבך" (לג ה)

את תבת: "רגע" תרגם אונקלוס: "שעה" (ראה גם במדבר טו כא). ואכן המשג 'שעה' מקורו בשפה הארמית, ומשמעותו המקורית היא רגע, כלומר: פרק זמן קצר ביותר.

בעבודה זו ישב בעל תוספות יום טוב את גס ברכת 'אשר יצר': "שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם אי אפשר להתקיים ולעמוד לפניך אפלו שעה אחת"; אלו היינו מפרשים 'שעה' כמשמעות השגורה בזמננו, היה מקום לתמה: הלא בקריסת מערכות הגוף חלילה, אי אפשר להתקיים אפלו רגע אחד? אולם לפי המבאר כי ה'שעה' המקורית משמעותה 'רגע', מתיישב הגסח כמין חמור.

כן נתן לישוב בכך אף את גסח ברכת המזון [אשר

כעין זה נאמר בברכת 'שים שלום']: "שאתה זן... בכל יום ובכל עת ובכל שעה"; לפי המקביל ש'שעה' היא זמן ארוך מעת, היה צריך לומר בסדר יורד: 'בכל יום ובכל שעה ובכל עת', אולם לפי המבאר שמשמעותה המקורית של 'שעה' היא 'רגע', הלשון מישבת היטב.

מ'עני' יום טוב' [על הרא"ש] ברכות פ"ט כב ח

### מדות הרחמים בזכות מדת הענוה

"ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם ה' לפניך וחסתי את אשר אחו ורחמתי את אשר ארחם" (לג ט)

כ'שנצרכת לבקש רחמים על ישראל הזכרת לי זכות אבות (לעיל לב ג), כסבור אתה שאם תמה זכות אבות אין עוד תקנה... 'וקראתי בשם ה' לפניך' - ללמדך סדר בקשת רחמים [י"ג מדות]; אף אם תכלה זכות אבות... רחמי לא פלים" (רש"י).

אמר רבי אברהם יצחק שיי"ר מ'בישיבת תפארת ירושלים':

מדברי רש"י משמע שאם משה והתגלו לו י"ג מדות הרחמים, כיון שבעונותיו לא בקש רחמים על ישראל בזכות עצמו אלא בזכות אבות (ראה ברכות א. ע), על פי זאת מובנת הסבה שבתפלת א-ל ארוך אפים הנאמרת בהקדמה ל"ג מדות אנו מדרשנים להזכיר את מדת ענותנותו של משה: "בתחנון ובתפלה פניך נקדם כהודעת לענו מקדם".

ברכת איש

### 'יעבר' - לפני התבה

"יעבר ה' על פני ויקרא" (לד ו)

"אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו; מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפלה, אמר לו: 'כל זמן שישאל חוטאין - יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם'" (ר"ה ז ב).

היכן נרמזה במקרא העבדה שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור?

פרש רבי שמואל בן זמן מגדולי רבני פאס:

בלשון חכמים (בכ"ח לד א ועוד) מכנה שליח הצבור 'עובר לפני התבה', לפיכך דרשו חכמים את לשון עתונב: 'ועבר ה' על פניו', שפביכול עבר הקדוש ברוך הוא לפני התבה כשהוא מעטף בטלית על פניו כשליח צבור.

אין פוריה' ר"ה ז ב



## עקר האמונה תלוי באמן

בשבת קדש פרשת כי תשא יחול יומא דהלולא של בעל 'ערוך השלחן'. אלו הדברים שפסק בספרו הגדול (או"ח ככד יא) בנוגע למעלת עניית אמן: **"באמן תלוי עקר האמונה, ולכן ילמד בניו הקטנים שיזהרו לענות אמן ומיד שהתינוק עונה אמן יש לו חלק לעולם הבא."**

'בני אמונים' - 'זהירים לשומרו אבות ובנים'.



'הי רצון' שאחר 'ברכות השחר' (א)

עם אמירתו בפתיחת היום

אחר סיום ברכת המעביר שנה' הוסיפו לקבוע מסדרי התפלה (סדר רב עמרם; מחזור ויז'ני; אבודרהם) תפלה נוספת, היא תפלתו של רבי המובאת במסכת ברכות (טו ב) בשנוני בסך קלים:

'רבי בחר צלותיה [בסימו תפלת שמונה עשרה] אמר הכי: 'הי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלקי אבותינו שתצילנו מעני פנים ומעזת פנים, מאדם רע ומפגע רע, מיצר רע, מחבר רע, מלשון רע, ומשטן המשחית, ומדון קשה ומבעל דין קשה, בין שהוא בן ברית בין שאינו בן ברית'.

בלקוני מהרי"ח (סדר ברכת השחר) באר את תקנת אמירת תפלה זו על פי דברי השל"ה הקדוש (עמק ברכה [מהר"ח] עמ' עג) שהיה רצון הנאמר בברכת המעביר שנה' הוא מעין תפלת שמונה עשרה. אם כן, המצא שבאשר אנו אומרים תפלה זו אחריי, הרי זה כאלו אמרנוה אחר תפלת שמונה עשרה כמנהגו של רבי. בדומה לכך באר פסדור 'צלותא דאברהם' (עמ' טו) ש'שמונה עשרה' ברכות השחר הן כנגד תפלת שמונה עשרה, ולכן סדרו לומר אחריה את התפלה שתקנו רבי לאומרה אחר 'שמונה עשרה'.

ואמנם יש שטענו שלא לאומרה אלא במקומה המקורי אחר סיום תפלת שמונה עשרה' (ש"ת מהרש"ל סי' טז).

'הי רצון' זה משלים את בקשת ה'הי רצון' שאחר ברכת המעביר שנה'. שכן בתחלה בפרט מהקדוש ברוך הוא שיצילנו מנזקים ורחניים - שלא נגרר אחר חטאים וחטאים וכיוצא בזה, וביהי רצון' זה מבקשים אנו שיצילנו אף מנזקי גוף ומנזקי ממון (סדר 'צלותא דאברהם' ע"ס).

בין 'עני פנים' ל'עזת פנים'

בתחלת ה'הי רצון' מבקשים אנו מהקדוש ברוך הוא שיצילנו: 'מעני פנים ומעזת פנים'. את החלוק בין 'עני פנים' ל'עזת פנים' פרט רש"י (ברכות ע"ט) כי בתחלה מבקשים להציל 'מעני פנים' - שלא יתגרו בנו ולאחר מן מוספים לבקש 'מעזת פנים' - שלא יוצאו עלינו לעז של ממזרות. הממזר מכנה 'עני פנים' משום ש'עזת פנים' היא אהד מסימני הממזר (ראה קדושין ע"ב), ומאידך מציינו שמדת השתיקה והרדיפה אחר השלום מעידות על בעליהן כי מיקחם הוא (שם ע"ב; רש"י שם ד"ה זיל).

כתב מהר"ל (ניתבות עולם, נתיב הבושה פ"ב) שלדבריו רש"י מדקדק בהפסח היטב, שמתחלה מבקשים שלא יתגרו בנו 'עני פנים' - בלשון רבים, שכן בדרך כלל אף אדם חצוף ירא להעני פניו בלתי אם יצטרפו אליו אחרים, ובהמשך מבקשים בלשון יחיד - 'מעזת פנים', כי לשון הרע שגוה יכול גם אחד להפיץ.

כה נרועה היא מדת ה'עזת' עד שהיא משחיתה אף את המדות הטובות שבאדם והופכת אותן לרעות. לפיכך

אין אנו מבקשים רק להציל מפגיעתם של 'עני פנים', אלא אף שלא נודק מזה לטוב טובה, שכן אף טובותיהם - רעות הן (ש"ס יחמק - 'סדר הר"א').

שלא נהא אנו עני פנים

לעמת זאת האבודרהם פרט ששני הפרושים האמורים פלוגים בבקשת 'מעני פנים' - שנגצל מאנשים עני פנים שעלולים לפגע בנו ואף להוציא עלינו לעז שפסולים אנו. ואילו בבקשת 'מעזת פנים' מוכנת כלפי עצמנו - שאנו לא נכשל ונעו פנים כלפי אחרים, שהרי 'עני פנים לגיהנם' (אבות ה' ב).

בספר 'נרות בר נש' (פר' קדושים) הוסיף אחר שבקשת 'מעזת פנים' נצרכה פירוש בקשת 'מעני פנים', לפי שאף אדם שאינו עני פנים מטבעו, כאשר מעני פנים נגדו הוא מתקשה להבליג על תגובה. ועל כן לאחר שאנו מבקשים להציל 'מעני פנים' חשוב שנבקש, שאף אם יעז אותם אנשים פנים כנגדנו, לא נגרר לענות להם בעזת פנים.

פסדור 'דרך החיים' (לר"י מקלנבורג) פרט שבבקשתנו להציל 'מעזת פנים' אנו מבקשים אף שלא נשתמש במדה זו כלפי עצמנו. שכן לכל 'הודי' יש את נקדת האמת הפנימית שהוא יודע את חובתו בעולם והוא ירא שמים, אלא שבהתגברות היצר הרע הוא מעני פנים כנגד אמת פנימית זו, ומקפ אנו מבקשים להציל.

'עזת פנים' - עשירים, 'עני פנים' - עניים

מעשה היה בעיר ראווא, כאשר גדולי ופרנסי העיר, ובראשם האב"ד רבי לוי יצחק שור זצ"ל, בעל העשרת תפארת, התכנסו לאספה חשובה שדנו בה בענייני הכלל. לפתע התפרצו למקום חבורת אנשים ריקים משולי החברה והטיחו בעזת פנים כנגד הרב כנגד הנאספים החשובים.

משוכח בחצפתם אמר הרב בחריפות לשונו:

אנו מתפללים בכל יום לפני ה' שיצילנו 'מעני פנים ומעזת פנים'. והנה, מציינו שלשון 'עזת פנים' מוכנת כלפי העשירים, כפחות (משל י"ח ב): 'ועשירי יענה עזת', ואילו לשון 'עני' מוכנת כלפי עניים, כפחות (שעריהו נו"א): 'והפכלים עני נפש', והרי אין לה עני יותר מהפכל (שבת קנה ב).

ויש לומר שעל כך אנו מבקשים מה' שיצילנו, הן 'מעני פנים' - מאנשים עניים המעני פנים ככלבים הנובחים באין בידם כח להזיק, וביותר 'מעזת פנים' - מעשירים המעני פנים, שיש בהם כח להזיק.

עתה נבחינה לראות כי תפלה זו הצרכה לאספה זו במקד, שכן העשירים, בעוד כח בידם, שתקו, ודוקא העניים ודלי המעש הם אלו שהחציפו פניהם, בעוד אין בידם כח אמת לעשות 'דעת זמנים' (לר"א איטרינא עמ' מו).

יהי רצון מלפניך ה' אלוקי ואלוקי אבותי, שתצילני היום ובכל יום מאנשים עני פנים - שלא יתריסו כנגדי או יוצאו עלי לעז של פסול, ומעזת פנים - שגם אני לא אעז פני כנגד אחרים.

אילו מפאך שהשקה בדמעות

כאלות ימי השלושים להסתלקותו של אחד הפיחד מזקני ראשי הישיבות בדורנו, הגאון הגדול רבי יצחק שיינר זצ"ל, ראש ישיבת קמניץ, בקשנו להביא לפני צבור הקוראים את ספרו המפלא של מי שפגדוהו האיטית התעלה והגיע להיכן שהגיע רק בכת דמעותיה של אמו.

רבי יצחק זצ"ל נולד ביום י"ד לחדש מרחשון תרפ"ג, כבן יחיד להוריו, רבי דב ומרת פרל שיינר זצ"ל. כשלוש שנים טרם לדתו הגרו הוריו מגליציה מולדתם בעקבות המצב הכלכלי הקשה ששרר באירופה של אותם ימים וקבעו מושבם בעיר פייטסבורג אשר במדינת פנסילבניה שבארצות הברית.

אביו רבי דב היה יהודי תם וירא שמים, אשר בחזון בלתי נפרץ בארצות הברית של אותם ימים רחוקים, מסר נפשו, פשוטו כמשמעו, על שמירת השבת. יהודים שפמותרו נאלצו אותם ימים להתמודד עם אתגרים קשים ביותר: בארץ הזקב' של אותם ימים ערכו של הזמן נמדד אף ורק בכסף. תעשיית הכסף עבדה במלוא עזה שבעה ימים בשבוע, ומי שבקש לעצמו 'חפשי', פטר באופן מיזי מעבודתו.

כך נאלץ אביו מדי שבוע מחדש לחפש עבודה חדשה כדי לפגוש את בני ביתו. כאשר סוף סוף מצא עבודה שלא אלצה אותו לעבד בשבת, היתה זו עבודה שעמלה מרובה ושכרה מועט.

וכך ספר רבי יצחק בזקנותו: 'כשמיש אלף יהודים התגוררו בפייטסבורג באותם ימים, רבם היו יהודים יראי שמים, אשר כהו"י הגרו מאירופה כדי לשפר את מצבם הכלכלי ומצאו עצמם מתמודדים עם מציאות רוחנית קשה ביותר. באזור שבו התגוררו הוריי לא היו תלמודי תורה ויבואי שלא ישיבות חברית מפליון.

בני יורק הרחוקה החלו לבצבץ אז נציגים של מציאות אחרת. היו שם כמה יהודים שכלם הביטו עליהם כ'מחורים', שהחלו ביסוד תלמודי תורה וישיבות. אחד הנוצרים שבנינים היה מורי רבי רבי שרגא פייבל מנדלוביץ זצ"ל, שיחד עם שתפו רבי בנימין ווילקס עשו את הבלתי יאמן, וכנגד כל הסכונים הקימו את 'ישיבת 'תורה ודעת' שהצילו את יבדות ארצות הברית מפליון.

המהפכה הזו החלה רק בני יורק. אני שהתגוררתי בפייטסבורג נאלצתי בילדותי ללמד בבית ספר ממלכתי, כמו כל הילדים היהודים שהתגוררו בעיר. היו לי אז חברים יהודיים רבים, אולם כיום אפשר לספר על כך היד את אלו שנותרו נאמנים ליהדותם. הוריי שהיו מהיחידים שהמשיכו לשמור על כל המצוות גם בתוככי המציאות הקשה שבה חיו, חרדו עד מאד לעתידו הרוחני של בני יחידם, אולם לא היה בידם לעשות דבר מלבד להתפלל.

אמי ליהי השלום ראתה גם ההזדורות הנוצרה של בני הנער בסביבת מונריה, אשר בעוד הוריהם מושמחים לפקד את בתי הכנסת, נעונו הללו את רגליהם מפנו לחלוטין. משום כך שפכה דמעות פמיי בתפלותיה, בפרט בשעת הדלקת נרות השבת, והתחננה לפני ה' שיתן לבנה מתמדה גורל שונה. היא לא בקשה גדולות ונצורות, אלא רק התחננה שוב ושוב בלשון פרייה: 'ובנו של עולם, עשה הכל כדי שבני ישארו יהודי כשר עד סוף ימיו'.

לא היתה כל סבה שאף אני לא אגדל כחברי, אלמלא דרכי ה' הסתורות. בפשטה פרטית מפלגה זמן הקדוש ברוך הוא את הרב הגאון רבי דוד בנדר זצ"ל אל בית הוריי, והוא זה ששכנעם ללכת אותי אל הבלתי נודע ולהיות תלמיד מן המנון בישיבה קדושה.

רבי דוד בנדר היה מנהלה של 'ישיבת 'תורה ודעת' שהוקמה אז מכבר בני יורק, אולם בפעל הוא שמט כ'משלח' עבוד הישיבה. במשך שנים הוא כתת רגליו בין הקהלות היהודיות בארצות הברית הן כדי לגייס משאבים עבור ישיבתו, והן כדי להפיץ את בשרותה בכל מקום שאליה הגיעו רגליו.

רבי דוד בקר פעמים רבות בפייטסבורג, אולם בדרך כלל השתמך באזור אחר של העיר, שם התגוררו

מתוך דברים שנשא בעידת 'אחינו ניסן משעיא'